

ЖУРНАЛІСТИКА

УДК 811.161.2'276.6:79:[070:654.197]

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.2.10>

Ірина БАБІЙ

кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вулиця Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027
ORCID: 0000-0002-1568-7920

Ніна СВИСТУН

кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вулиця Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027
ORCID: 0000-0003-0398-8803

Iryna BABII

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2 Maxyma Kryvonosa Str., Ukraine, 46027
ORCID: 0000-0002-1568-7920

Nina SVYSTUN

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2 Maxyma Kryvonosa Str., Ukraine, 46027
ORCID: 0000-0003-0398-8803

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі футбольних телерепортажів)

FEATURES OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC ORGANIZATION OF SPORTS DISCOURSE (based on football television reports)

Стаття присвячена розгляду структурно-семантичної організації спортивного дискурсу. В останні десятиріччя в сучасному мовознавстві активно досліджується лінгвістика спорту в парадигмі різних аспектів: семантичного, словотвірного, функціонального, лінгвокультурологічного та ін. Наше дослідження присвячене аналізу семантико-синтаксичних параметрів спортивного дискурсу, мовних засобів і способів виразності. У сучасній лінгвістиці поки що не знаходимо подібних праць, не виявлено в наукових розвідках розробленої методики такого аналізу, тому наше дослідження, виконане на матеріалі телерепортажів футбольних матчів 2022–2023 р.р., які трансливалися на українських телеканалах, є актуальним.

Мета статті – проаналізувати семантико-синтаксичну організацію футбольних телерепортажів, охарактеризувати типологію та структурні особливості речень, розглянути семантику та функціонування виявлених синтаксичних одиниць, описати мовні засоби виразності. Для реалізації мети необхідно розв'язати такі завдання: описати структурні типи виявлених синтаксичних одиниць; здійснити класифікацію односкладних речень; проаналізувати смислову навантаженість речень; описати найбільш частотні структурні типи речень; виявити та охарактеризувати найбільш поширені мовні засоби виразності. У роботі застосовано такі методи дослідження: структурний, аналіз компонентного аналізу, описовий, зіставний та ін.

Виконане дослідження виявило широку систему мовних засобів і способів формування спортивного дискурсу. Проведені спостереження виявили, що у футбольних телерепортажах переважають прості речення, що пов'язано з потребою швидко проінформувати слухачів (глядачів) про події на футбольному полі; складні речення коментатори вживають у випадку, коли хочуть доповнити чи уточнити інформацію (як правило, про футболістів, тренерів, особливості цьогорічних змагань і под.), пояснити ситуацію тощо. Визначено, що серед синтаксичних конструкцій найпоширеніші односкладні речення, найчастіше – номінативні та безособові; широко представлені також неповні речення, застосування яких надає стислості, економності мовленню. Зафіксовано також велику групу речень з ускладнювальними компонентами, зокрема вставними словами.

Визначено, що футбольні репортажі нерідко містять фразеологізми, за допомогою яких коментатор влучно характеризує складену ситуацію на футбольному полі, надає експресії зображуваному, привертає увагу слухачів (глядачів). У ході аналізу виявлено велику групу метафор.

Ключові слова: українська мова, спортивний дискурс, репортаж, фразеологізм, мовні засоби, речення.

The article is devoted to the consideration of the structural and semantic organization of sports discourse. In recent decades, modern linguistics has been actively researching the linguistics of sports in the paradigm of various aspects: semantic, word-forming, functional, linguistic and cultural, etc. Our research is devoted to the analysis of semantic and syntactic parameters of sports discourse, linguistic means and ways of expression. In modern linguistics, we have not found yet similar works, no developed methodology of such an analysis has been identified in scientific research, therefore our research, carried out on the material of television reports of football matches in 2022–2023, which were broadcast on Ukrainian TV channels, is relevant.

The purpose of the article is to analyze the semantic and syntactic organization of football TV reports, to characterize the typology and structural features of sentences, to consider the semantics and functioning of the identified syntactic units, to describe the linguistic means of expression. To achieve this goal, it is necessary to solve the following tasks which are obtained by describing the structural types of the detected syntactic units; classifying simple sentences; analyzing the semantic load of sentences; describing the most frequent structural types of sentences; identifying and characterizing the most common linguistic means of expression. The following research methods are used in the work: structural, component analysis, descriptive, comparative analysis etc.

The conducted research revealed a wide system of language tools and ways of forming sports discourse. The observations have shown that simple sentences prevail in football TV reports, which is related to the need to quickly inform listeners (viewers) about the events on the football field; commentators use complex sentences when they want to add or clarify information (usually about football players, coaches, features of this year's competitions, etc.), explain the situation, etc.

It has been determined that among the syntactic constructions, the most common one-member sentences are nominative and impersonal; incomplete sentences are also widely represented; the use of them gives brevity and economy to speech. A large group of sentences with complicating components, including interjections, was also recorded.

Key words: Ukrainian language, sports discourse, reporting, phraseology, linguistic means, sentences.

Постановка проблеми. В останні десятиліття особливої актуальності набули дослідження, присвячені розгляду сучасного мовного контенту у зв'язку з мовленнєвими ситуаціями, інтра- та екстралінгвальними чинниками, аналізу семантики та функціонування мови в різних стилях. Для позначення комунікативної ситуації в писемному чи усному мовленні служить дискурс. «З урахуванням соціальних, культурних, когнітивних, психологічних, етнічних та ін. чинників» [5, с. 625] мовленнєвий процес вивчає нова лінгвістична галузь «дискурсологія», предмет якої – дискурс.

Головним питанням дискурсології є дефініція самого поняття «дискурс». У 1970-х роках ХХ ст. усталалося розуміння дискурсу як текст. Сьогодні ці терміни науковці розрізняють, хоча, як зауважує Т. Космеда, «у процесі їхнього аналізу часто й ототожнюють, оскільки явища, окреслені зазначеними термінами, можуть почергово актуалізуватися, порівн.: дискурс – це текст плюс ситуація, а текст – це дискурс мінус ситуація. Таке тлумачення окреслює невиразність межі між текстом і дискурсом» [4, с. 13–14]. Дискурс створений у певний момент й у конкретній ситуації. Т. Космеда тлумачить дискурс «як складне лінгвістичне явище, що виникає на ґрунті упорядкування випадкового, пов'язаного з особою чи групою осіб мовлення, та стабільного, усталеного, пов'язаного із традицією, історією, ментальністю, усталеними стерео-

типами» [4, с. 14–15]. О. Селіванова у праці «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» (2006 р.) [6] дискурсом називає «зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя» [6, с. 119]. На думку Ф. Бацевича, «дискурс і текст пов'язані між собою як процес і його результат» [1, с. 149]. Т. Єщенко зазначає, що «одним із важливих питань студіювання тексту в динаміці є ... урахування принципів, які відображають нормативно-ціннісні характеристики текстової діяльності й формуються в межах аксіологічних параметрів відображення дійсності» [3, с. 23–24].

Сьогодні термін «дискурс» вживають у різних значеннях, дискусійними є питання типології, структури тощо. Дослідники виділяють кілька типів дискурсів: політичний, юридичний, релігійний, спортивний, науковий, художній та ін. «Ключовими проблемами аналізу дискурсу залишається структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів; з'ясування способів організації різних дискурсивних інваріантів, вироблення методів і процедур аналізу й опису дискурсів тощо» [5, с. 627]. На смислове наповнення дискурсу впливають зміни, що відбуваються в суспільстві, мовні інновації в різних галузях життя, а «мова змінюється, реагуючи на всі зрушення у суспільстві та у свідомості її носіїв» [9, с. 409].

Наше дослідження присвячене розгляду спортивного дискурсу, а саме телерепортажів футбольних матчів. На початку XXI ст. футбол розглядають «як багатоаспектний соціокультурний феномен: вид спорту, сфера бізнесу і засіб політичного впливу, гра і масове видовище» [10, с. 1].

«Актуальність вивчення дискурсу та його різновидів зумовлена перспективою системного, контекстуального дослідження аспектів функціонування вербальних і невербальних знакових систем у певних сферах комунікації» [8, с. 61]. Дискурс, як і текст, складається з певних мовленнєвих структур, речень, містить різноманітні засоби мовної виразності (епітети, метафори, порівняння та ін.) тощо. У сучасній лінгвістиці поки що не знаходимо праць, предметом аналізу яких була б структурно-семантична організація футбольних телерепортажів, не виявляємо у наукових розвідках розробленої методики такого аналізу, тому наше дослідження є *актуальним*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі розвитку мовознавства активно досліджується лінгвістика спорту в парадигмі різних аспектів, зокрема велику кількість праць присвячено аналізу термінології, лексики та фразеології спортивного дискурсу (І. Дубчак, А. Савченко, Д. Дмитрошкіна, Ю. Струганець, О. Дмитренко, Т. Іщенко, О. Гаврилук та ін.); розгляду жанрів спортивного дискурсу (Ф. Бацевич); дослідженню спортивного дискурсу в лінгвокультурологічному аспекті (І. Дубчак, Ф. Бацевич, Л. Козуб, К. Кусько, І. Шевченко, О. Морозова, Т. Іщенко, Т. Білецька та ін.). Захищено дисертації Ірини Процик на тему «Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсі» (2020 р.) [8], Юрія Струганця «Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку XXI століття» (2016 р.) [10].

Постановка завдання. *Мета* статті – проаналізувати семантико-синтаксичну організацію футбольних телерепортажів, охарактеризувати типологію та структурні особливості речень, розглянути семантику та функціонування виявлених синтаксичних одиниць, описати мовні засоби виразності.

Для реалізації мети необхідно розв'язати такі завдання: описати структурні типи виявлених синтаксичних одиниць; здійснити класифікацію односкладних речень; проаналізувати смислову навантаженість речень; описати найбільш частотні структурні типи речень; виявити та охарактеризувати найбільш поширені мовні засоби виразності.

У роботі застосовано такі методи дослідження: структурний, аналіз компонентного аналізу, описовий, зіставний та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спортивний дискурс вивчають в парадигмі різних наукових підходів. Традиційно дослідники виділяють телевізійний, газетно-журнальний, радіо- та інтернетвиди і кілька жанрів спортивного дискурсу, а саме: спортивне інтерв'ю або репортаж, спортивна інтернет-комунікація, спортивне теле- і радіоовини, спортивний телевізійний коментар, різні лекції, конференції тощо. *Матеріалом нашого дослідження* слугуватимуть телерепортажі футбольних матчів 2022–2023 р.р., які транслювалися на українських телеканалах. Предметом аналізу буде структурна організація футбольних телерепортажів, розгляд лексичних засобів, їх смислові навантаження та функціонування.

Мета футбольного коментатора – швидко і синхронно передати перебіг подій на футбольному полі, озвучити всі важливі моменти гри. Відповідно, для цього коментатор застосовує різноманітні засоби мовної виразності, різні синтаксичні конструкції тощо.

Проведені спостереження виявили, що у футбольних телерепортажах коментатори частіше вживають прості речення, ніж складні, що пов'язано з потребою швидко проінформувати слухачів (глядачів) з подіями на футбольному полі. Складних речень менше, вони загалом, як зазначає О. Пономарів, більше властиві книжній мові, оскільки «найкраще узгоджуються з такою рисою книжного мовлення, як логічність та інтелектуальність» [7, с. 179]. Тут же головне для коментатора – це відтворити процес подій, які відбуваються на футбольному полі, швидко подати інформацію, загострити увагу слухачів (глядачів) на важливих моментах гри тощо.

Як свідчать здійснений аналіз та наші спостереження, *складні* речення коментатори вживають у випадку, коли хочуть доповнити чи уточнити інформацію (як правило, про футболістів, тренерів, особливості цьогогорічних змагань і под.), пояснити ситуацію, що склалася на полі. У таких випадках коментатори вживають різні складні синтаксичні структури: складносурядні чи складнопідрядні речення, складні безсполучникові речення, складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку і под. Виявляємо, наприклад, складносурядні речення: *Почав за тим же сценарієм діяти – і він реально міг забити; Намагався приборкати м'яч, але надто сильною була передача.*

Нерідко коментатори вживають складно-підрядні речення, коли підсумовують, пояснюють результат гри футболіста, мотивують певні події, що відбулися на футбольному полі, наприклад: *Має тільки сам на себе грішити, що не зміг забити; Зробив все, щоб у Фелькаса був відкритий простір; Передача, яка успіху не принесла; Їм вигідно дотримати цей результат, який має команда; Помітно, що сил не залишилось.*

Рідше, проте натрапляємо в телерепортажах футбольних матчів на багатокомпонентні складнопідрядні речення з різними видами підрядних: *Обидва тренери говорили, що вони задоволені тим, який рівень підготовки футболісти демонструють, які вміння демонструють їх гравці, який рівень фізичний вони демонструють; Єдине, що в цьому моменті варто було відзначити, наскільки швидко змінювалися фланги, наскільки швидко м'яч з лівого фланга переносився на фланг правий.*

Засвідчено, що не так часто коментатори вживають складні безсполучникові речення. В основному це трапляється у випадку, коли вони характеризують певні обставини, інформують про перебіг матчу чи пояснюють певні події на полі і под., наприклад: *Це був удар, візуально все складається так; Час спливає, рахунок слизький; Стінка робить свою справу: стінка захищає; Треба знаходити у всьому свої радості: це не пенальті; М'яч залишається в гравця: буде можливість це однієї атаки; Сміливіше може зіграти команда: у них плюс один гравець.*

Зафіксовано невелику кількість складних синтаксичних конструкцій (ССК). Так, виявляємо складні речення, які складаються з кількох предикативних частин, поєднаних сполучниковим і безсполучниковим зв'язком, наприклад: *Задум хорошиий, передача прекрасна, але не вдається забити гол; Трибуна не заповнена: ми бачимо досить багато вільних місць, але гра буде чудовою* (ССК з безсполучниковим і сполучниковим (сурядним) зв'язком); *Єдине питання: це погодні умови, бо йде дощ* (ССК з безсполучниковим і сполучниковим (підрядним) зв'язком); або ССК з сурядним і підрядним зв'язком, наприклад: *Був впевнений, що йде кутовий, але не так склалося, як гадалося.*

Однак зібраний матеріал дозволяє констатувати, що значно більше простих речень, а з погляду структури переважають односкладні речення (ОР). Звичайно, інколи проблемним є сегментування мовлення коментатора, деколи важко поділити на речення, зокрема у випадку, коли відбуваються швидкі зміни на футболь-

ному полі і коментатор повинен швидко зреагувати, описати ситуацію.

Застосувавши традиційну структурно-граматичну класифікацію односкладних речень, ми виявили не всі типи ОР, а тільки такі: номінативні, безособові, означено-особові, неозначено-особові, інфінітивні. Речення інших різновидів ОР вжито поодинокі. Найбільш частотними є групи номінативних та безособових.

Репрезентативну групу у футбольних телерепортажах становлять *номінативні* (називні) речення, головний член яких виражений іменником у називному відмінку. «Називний відмінок як єдино можлива синтаксична форма головного члена номінативних речень втілює дві функції: номінативну (називальну) і комунікативну (інформативно-повідомлювальну, часом і додаткову – спонукальну чи спонукально-окличну)» [2, с. 161]. Призначення виявлених у зафіксованих телерепортажах номінативних ОР полягає в констатації фактів, подій, які відбуваються на футбольному полі, наприклад, такі речення: *Втрата часу, Гол, Передача.* Відповідно їм характерна констатувальна інтонація.

Основна роль називних ОР – номінативна. Коментатор футбольних матчів у своїх телерепортажах називає прізвища футболістів, певний момент гри, окреслює її хід, тому часто вживає номінативні речення, які нерідко вимовляє з окличною інтонацією (*Удар!, Гол!, Штанга!*). Такі речення часто є непоширеними.

Застосувавши поширену у сучасній граматиці структурно-семантичну класифікацію номінативних ОР, виділимо кілька груп ОР цього типу, виявлених у футбольних телерепортажах:

1) *описові, констатувальні, або екзистенційні (буттєві)*, номінативні речення, яким характерна описова, зображальна функція. Такі речення застосовують «за умови, коли в усній чи писемній формі необхідно зафіксувати існування, наявність певного явища, предмета, факту, події, часу, названих прямим відмінком» [11, с. 130]. Власне, саме тому буттєві речення поширені в коментарях футбольних репортажів, наприклад: *Жовта карта; Чергове порушення правил; Довга передача; Порушення правил; Перша заміна; Повтор; Різка передача; Перемога.* Такі речення можуть бути непоширеними або поширеними (найчастіше узгодженими означеннями);

2) *вказівні* номінативні речення, які містять вказівні частки *ось, он* і под., наприклад: *Ось нарешті і гол.* Зауважимо, що такі речення майже не виявляємо у футбольних репортажах;

3) оцінні номінативні речення поєднують номінацію явищ, фактів, подій і под. з їх емоційною оцінкою, наприклад: *Дуже важливий гол; Хороша робота; Різка передача; Надмірні емоції; Непогана спроба.*

Традиційно оцінні номінативні речення науковці ще поділяють на оцінно-стверджувальні речення (*Дуже перспективний удар; Найнебезпечніші атаки; Небезпечний момент; Відмінна передача; Чудовий перший матч; Непогана спроба*) та оцінно-окличні (*Чудова робота! Чудовий ривок від нього!*). В таких реченнях часто вжиті слова *який, такий, що за* і под., наприклад: *Ух, який пас!; Такий собі удар; Який ривок!* Як правило, всі оцінні номінативні речення є поширеними, часто містять означення;

4) «називний уявлення» – це непоширений особливий різновид номінативних речень, в яких після номінації явища, факту, події і под. міститься відповідний коментар. У зібраному матеріалі ми виявили всього кілька речень, а саме: *Чергова атака. Від гостей.*

Додамо, що в зафіксованих телерепортажах наявні цілі ряди, ланцюги номінативних речень, які вживає коментатор, як наприклад, у таких уривках: 1) *Свисток. Удар. Дуже перспективний удар. Подача. Удар по воротах;* 2) *Середина першого тайму. Двадцять п'ять хвилин. Кутовий!; 3) Гол! Ні! М'яч не залітає у ворота. Штанга!* Уживання таких ланцюгів номінативних речень зумовлене відповідною ситуацією, що виникла під впливом подій на футбольному полі.

Часто номінативні ОР містять емоційно-експресивне навантаження, за допомогою яких коментатор виражає власну оцінку, свої емоції, наприклад: *Ух, який пас!; Такий собі удар; Відмінна передача; Оце так, так, так. Який ривок!* Взагалі вживання певних синтаксичних структур, мовних засобів і под. залежить від красномовства мовця (коментатора), різних психологічних чинників, зокрема.

У проаналізованих футбольних телерепортажах репрезентативною є група *безособових* ОР, «головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча» [11, с. 120]. З урахуванням семантики та граматичного вираження головного члена можна виділити кілька різновидів виявлених *безособових* ОР:

а) *безособові* речення, головним членом яких є *безособове* дієслово. Найчастіше це речення, що вказують на успіх чи невдачу, внутрішній стан особи, можуть виражати модальні значення бажання чи небажання, наприклад: *Щастить дуже його підопічним; Як же тепер щастить Сімі!; Не вдалося забити; Йому вдається підлаштуватися;*

Йому вдалося зреагувати на пас; Йому вдалося ошелешити; Намагається максимально вертикально атакувати;

б) *безособові* речення, головним членом яких є *особове* дієслово, вжите у *безособовому* значенні, наприклад: *Подібних стандартів не було; Затримок було достатньо;*

в) *безособові* речення, головним членом яких є незмінні *безособові* форми на -но, -то, наприклад: *Чисто тут зіграно;*

в) *безособові* речення, головний член яких виражений прислівником, наприклад: *А-я-яй. Дуже боляче. Приземлився гравець;*

г) *безособові* речення, головним членом яких є модальні прислівники типу *треба, можна, доцільно, необхідно* і под., пов'язані з інфінітивом, наприклад: *Можна повертатись на середину поля; Треба намагатись, треба знаходити у всьому свої радості;*

д) *безособові* речення, головний член яких – *предикативне* слово *нема*, при якому є додаток у родовому відмінку, що називає особу чи предмет, які відсутні в момент мовлення, наприклад: *У команди немає шансів;*

е) *безособові* речення, головним членом яких є *предикативні* слова на зразок *жаль, шкода, час, пора* і под., наприклад: *Шкода втраченого часу.*

Зауважимо, що зафіксовані у футбольних телерепортажах *безособові* речення передають обстановку на футбольному полі, зауваження до певної ситуації, вказують на внутрішній стан спортсменів.

Серед дієслівних *особових* ОР поширені *означено-особові* та *неозначено-особові*. *Означено-особові* ОР – це речення, «головний член яких виражений дієсловом дійсного способу першої або другої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу, а також наказового способу і вказує *особовим* закінченням на означену особу» [11, с. 114]. У проаналізованих футбольних телерепортажах зафіксовано такі *означено-особові* речення: *Бачимо схему; Виходимо з-під пресингу; Підводимо ризику під фінальним результатом.* Головний член таких речень найчастіше виражений дієсловом дійсного способу першої особи множини теперішнього часу, оскільки матч відбувається в момент мовлення (коментування): *Тому дивимось, вивчаємо. Спостерігаємо.*

Неозначено-особові ОР – це речення, «головний член яких виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами» [11, с. 117]. У зафіксованих футбольних телерепортажах знаходимо такі речення

цього типу: *Вінклеру надають допомогу; Сьогодні активно співпрацюють; Трьох гравців упіймали в офсайтну пастку; На жаль, витискають нас; Зустріли опонента й порушили правила.*

У проаналізованих футбольних телерепортажах відзначимо наявність великої групи двоскладних речень, наприклад: *Приземлився гравець; Красиво співають вболівальники; Активно зіграли господарі; Прекрасний пас виконав український футболіст; Олександр Зінченко дуже якісно виконує свої паси.*

У зафіксованих телерепортажах широко представлені *неповні* речення, в яких пропущений член (або члени), але їх легко можна додати, відновити з контексту чи мовленнєвої ситуації. Існування неповних речень зумовлена «потребами комунікації, бо дають змогу висловлювати думку економно, без зайвих повторень і водночас зрозуміло» [11, с. 133]. На появу таких речень впливають власне мовні і позамовні чинники. «Власне мовні чинники ґрунтуються на формах слів, що своєю роллю вказують на семантику та морфолого-синтаксичні особливості неназваних членів. Позамовними чинниками є ситуація, умови мовлення, міміка, жести тощо» [11, с. 133]. «Ситуація – це явище позамовне; це ті конкретні обставини, за яких відбувається мовлення, а також набутий мовцями спільний життєвий досвід. За певних комунікативних ситуацій немає потреби вживати повне речення» [2, с. 173].

У традиційному синтаксисі виділяють 3 основні різновиди неповних речень: контекстуальні, ситуативні, еліптичні. У своїх спортивних репортажах коментатори часто вживають всі типи, а саме такі:

1) у контекстуальних неповних реченнях пропущений член (члени) можна визначити з контексту, як правило, з попереднього речення, наприклад: *Заміна буде. Поки що відміняється* (пропущене слово *заміна*, яке беремо з попереднього речення);

2) у ситуативних неповних реченнях пропущений головний чи другорядний член не названо, але він зрозумілий мовцям із самої ситуації мовлення. Нами зафіксовано вживання таких речень, наприклад: *Ще п'ятнадцять хвилин залізобетонних; Картка за ці суперечки; Боротьба за м'яч на лівому фланзі; У них величезна ставка на атаки.* У відповідній мовленнєвій ситуації пропущений член зрозумілий для мовців і слухачів;

3) в еліптичних неповних реченнях «неназваний член не визначається з контексту та обстановки мовлення, а зумовлюється струк-

турою та семантикою самого речення» [11, с. 135]. Найчастіше пропущено дієслово-присудок, ми можемо його додати, але тільки з приблизною семантикою, наприклад, дієслова зі значенням руху в таких еліптичних реченнях: *Удар – лівою; Пас у стину; Удар по воротах; Довбик уже з м'ячем; М'яч на правому фланзі.*

Зазначимо, що застосування неповних речень надає стислості, економності мовленню. Ці конструкції поширені у футбольних телерепортажах, оскільки їх уживання дає можливість коментатору встигнути більше сказати у відведений час, зокрема, доки триває матч, урізноманітнити своє мовлення, емоційно загострити деякі моменти гри.

У проаналізованих футбольних телерепортажах представлено велику групу простих речень, *ускладнених* однорідними членами речення, відокремленими членами речення, вставними і вставленими компонентами. Так, наприклад, знаходимо речення з однорідними присудками: *Активно діють господарі, активно тиснуть*; з відокремленими членами речення: *Судячи з усього*, це дуже малоймовірно (відокремлена обставина).

Констатуємо, що в коментарях поширене вживання простих ускладнених речень зі вставними компонентами, наприклад, зі вставними словами на зразок: *як на мене, на жаль, до речі, на щастя, можливо* тощо. Вставні компоненти (слова, словосполучення, речення) – «мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (можливості, сумніву та ін.)» [11, с. 165]. З погляду семантики вставних компонентів та їх оцінки повідомлюваного виділимо такі групи:

– вставні одиниці, що виражають ступінь вірогідності повідомлюваного (гіпотетична та констатуюча модальність): *може, можливо, справді, звичайно, дійсно* (Звичайно, варіанти є; *Справді, непогано міг приклястися до м'яча; Можливо, штрафний; Можливо, дочекалися удару по воротах;*

– вставні одиниці, що передають зв'язок думок, послідовність їх викладу чи завершеність викладу): *до речі, нарешті, навпаки* (До речі, так, він уже забив вісім голів);

– вставні одиниці, що виражають емоційний стан, почуття: *на жаль, на щастя* (На жаль, витискають нас; На щастя, для вболівальників він залишається на полі);

– вставні одиниці на позначення характеру висловлення, способу передачі думки: *правду кажучи, так би мовити* (Правду кажучи, це несподівано).

Футбольні репортажі нерідко містять *фразеологізми*, за допомогою яких коментатор влучно, вичерпно характеризує складену ситуацію на футбольному полі, надає експресії зображуваному, привертає увагу слухачів (глядачів). Наведемо приклади: *Наскільки збиває з пантелику те, як діє захисник; Непогано вийшов із ситуації; продемонстрували наші сильні сторони; Гравець перекинув кисень; Австрія мала шанс пробитись; Підводимо ризику під фінальним результатом; Тоді непереливки буде господарям; дає жовту карту; він в апоріорі має перевагу; Харс потирає руки; Миттєвий відбір м'яча дає свої плоди; Така тактика приносить свої плоди; Він певну лепту вніс; Зіграв до останнього; Важко сказати, чи це на руку; Він опинився під тиском та ін.*

Окремо варто виділити застосування у телерепортажах *метафоричних* сполук, наприклад: *Гра набирає обертів; М'яч летить; М'яч повертається, звисає; Циганков бореться за м'яч; Фантастична атмосфера на стадіоні; Він налетів на гравця; Трьох гравців упіймали в офсайтну пастку; Ця гра обіцяє бути спекотною; Перспективна атака могла б розвинутись; Стінка робить свою справу; Ситуація може піти на загострення.*

Цікавими та оригінальними нерідко є вислови коментаторів, як наприклад: *перші п'ятнадцять хвилин були валідольними для української команди; Це чистий легітимний епізод його футбольної майстерності; Я не скажу, що він залізобетонний футболіст; Але ще п'ятнадцять хвилин залізобетонних; Виходимо з-під пресинга; Це футболіст нової генерації: бути і агресивним, і багато забивати; Не назвеш цього нападника аж надзавивним.*

Такі мовні засоби емоційно наснажують розповідь, надають висловленому експресії.

Зазначимо також, що нерідко речення у футбольних репортажах можуть бути незакінченими (обірваними), наприклад, якщо відбуваються швидкі зміни на полі чи м'яч опинився у воротах. Наведемо записаний уривок:

Спокійна гра, хоча ні... А тут що... Буде кутувий... . Незакінченим реченням не властиві «ознаки внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформативної завершеності» [11, с. 144], такої структурно-сислової закінченості не спостерігаємо в обірваних реченнях у записаних телерепортажах.

Ще однією особливістю мовного контенту спортивного дискурсу є *непрямий (зворотний) порядок слів* у реченні, хоча зауважимо, що українській мові властивий вільний порядок слів. «Зміна порядку слів деколи зумовлює зміну їх синтаксичної ролі, змісту речення, нерідко виступає як експресивно-стилістичний засіб» [11, с. 176]. У випадку, коли коментатор хоче наголосити на якійсь деталі, подіях гри, виразити власну їх оцінку, розставити оцінні акценти, простежуємо непрямий порядок слів, наприклад: *Моментів гострих силасиленна; Передача шикарна просто.*

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, вивчення спортивного дискурсу є актуальним, хоча сьогодні ще потребує конкретизації та аналізу система мовних засобів і структур, необхідно удосконалити теоретико-методологічні підходи до аналізу дискурсу, методів та методики його вивчення. Дослідження, виконане на матеріалі футбольних телерепортажів, виявило широку систему мовних засобів і способів формування спортивного дискурсу. Засвідчено функціонування різних синтаксичних конструкцій, репрезентативними є групи односкладних конструкцій, неповних речень. Зафіксовано також велику групу речень з ускладнювальними компонентами, зокрема вставними словами. Виявлені у проаналізованих футбольних телерепортажах лексичні засоби служать для відтворення коментатором процесу подій, що відбуваються на футбольному полі. Крім того, лексичні засоби нерідко містять оцінно-експресивне навантаження, підвищують вичерпність та оригінальність подачі матеріалу, посилюють вплив на слухача (глядача). Наступні дослідження спортивного дискурсу вбачаємо у застосуванні когнітивного підходу до аналізу.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
3. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія. Львів: Львівський нац. мед. ун-т ім. Д. Галицького, 2021. 470 с.
4. Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис / за наук. ред. проф. Т. Космеда. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2019. 308 с.

5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1992. 248 с.
8. Процик І. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсі: дис... д-ра філолог. наук: 10.02.01. Луцьк, 2020. 788 с.
9. Struhanets L. Development of the Ukrainian language word stock of the 20th – beginning of the 21st centuries. *Annals of the University of Craiova. Series Philology. Linguistics*. 2017. ANUL XXXIX. Nr. 1-2. S. 409–414.
10. Струганець Ю. Б. Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття: автореф. дис... канд. філолог. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
11. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с.

References:

1. Batsevych F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky: pidruchnyk* [Fundamentals of communicative linguistics: a textbook]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Dudyk P. S., Prokopchuk L. V. *Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk* [Syntax of the Ukrainian language: a textbook]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ieshchenko T. A. *Fenomen khudozhnogo tekstu: komunikatyvnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty: monohrafiia* [The phenomenon of artistic text: communicative, semantic and pragmatic aspects: monograph]. Lviv [in Ukrainian].
4. Kosmeda T., Oleksenko O., Pavlova I. *Semantyka y prahmatyka dyskursyvnoho slova ta yoho potential dlia diahnostryky psykhotypu movnoi osobystosti: aspektualnyi opys* [Semantics and pragmatics of the discursive word and its potential for diagnosis of the psychotype of the linguistic personality: an aspectual description]. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Selivanova O. O. *Suchasna linhvistyka: napriamy problemy: pidruchnyk* [Modern linguistics: directions of the problem: textbook]. Poltava [in Ukrainian].
6. Selivanova O. O. *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia* [Modern linguistics: a terminological encyclopedia: textbook]. Poltava [in Ukrainian].
7. Ponomariv O. D. *Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy: pidruchnyk* [Stylis of the modern Ukrainian language: a textbook]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Protsyk I. *Futbolna leksyka u formalnomu ta neformalnomu dyskursi* [Football vocabulary in formal and informal discourse]. Doctor's thesis. Lutsk [in Ukrainian].
9. Struhanets L. Development of the Ukrainian language word stock of the 20th – beginning of the 21st centuries. *Annals of the University of Craiova. Series Philology. Linguistics*. 2017. ANUL XXXIX. Nr. 1-2. S. 409–414.
10. Struhanets Yu. B. *Semantyka, struktura, funktsionuvannia futbolnoi leksyky v ukrainskii literaturnii movi pochatku XXI stolittia* [Semantics, structure, functioning of football vocabulary in the Ukrainian literary language of the beginning of the 21st century]. Doctor's thesis. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
11. Shulzhuk K. F. *Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk* [Syntax of the Ukrainian language: textbook]. Kyiv [in Ukrainian].